

QORTI TAL-APPELL

IMĦALLFIN

**S.T.O. PRIM IMĦALLEF MARK CHETCUTI
ONOR. IMĦALLEF JOSEPH R. MICALLEF
ONOR. IMĦALLEF TONIO MALLIA**

Seduta ta' nhar l-Erbgħa, 25 ta' Ottubru, 2023.

Numru 18

Rikors numru 1159/07/1 TA

Catherine Mifsud

v.

Josef Vella u b'digriet tat-13 ta' Marzu, 2009 daħlet fil-kawża l-kumpanija Middlesea Insurance p.l.c. "*in statu et terminis*", u b'digriet tal-5 ta' Diċembru, 2017 il-Qorti awtorizzat il-bidla fl-isem tal-kumpanija Middlesea Insurance p.l.c. għal Mapfre Middlesea p.l.c.

Preliminari:

1. L-attriċi sfiat midruba f'incident awtomobilistiku li seħħ fis-7 ta' Awwissu 2006 f'Hal Qormi meta kienet riekba bħala passigġiera f'karozza misjuqa minn missierha. Issostni li għal dan l-incident huwa responsabbli unikament il-konvenut u għalhekk fis-7 ta' Novembru 2007 intavolat din l-

azzjoni sabiex:

- (i) il-konvenut jiġi dikjarat responsabbli għall-inċident;
- (ii) jiġu likwidati d-danni sofferti minnha okkorrendo bl-opera ta' periti nominandi;
- (iii) l-konvenut jiġi kkundannat iħallasha tali danni hekk likwidati.

2. Permess ta' sentenza mogħtija fid-9 ta' April 2018 il-Prim'Awla tal-Qorti Ċivili laqgħet it-talbiet kollha attriċi u kkundannat lill-konvenut iħallasha s-somma ta' **€14,763.48** *in linea* ta' danni (€4,486.64 bħala telf attwali u €10,276.84 bħala telf ta' qligħ futur), bl-imgħax mid-data tas-sentenza.

3. L-attriċi ħassitha aggravata b'tali sentenza u għalhekk fis-26 ta' April 2018 interponiet appell quddiem din il-Qorti fejn talbitha:

- (i) tikkonfermaha inkwantu l-Ewwel Qorti sabet lill-konvenut responsabbli għall-inċident;
- (ii) tikkonfermaha inkwantu l-Ewwel Qorti illikwidat it-telf attwali fl-ammont ta' €4,486.64, u

(iii) tvarjaha inkwantu l-Ewwel Qorti illikwidat it-telf ta' qligħ futur fl-ammont ta' €10,276.84 u *invece* tillikwida tali ammont f'wieħed akbar li jirrifletti "*aħjar u sewwa d-diżabilita` sofferta mill-appellanti*".

Bl-ispejjeż taż-żewġ istanzi kontra l-konvenut appellat.

4. Għal intendiment aħjar ta' dan l-appell din il-Qorti qiegħda tirriproduċi dawk il-partijiet rilevanti mis-sentenza appellata:

"Il-Qorti:

Rat ir-Rikors Guramentat tal-Attrici pprezentat u mahluf minnha stess fis-7 ta' Novembru 2007 li permezz tiegħu talbet is-segwenti:-

"1. Illi l-istanti, Catherine Mifsud, kienet tinsab passiggiera fil-vettura, misjuqa minn missierha, Carmelo Mifsud, ta' għamla Skoda bin-numru ta' registrazzjoni JAS-123, fi Triq Manwel Dimech gewwa Hal Qormi, fis-7 ta' Awissu, 2006 fejn sehh incident stradali;

2. Illi dan l-incident sehh meta l-konvenut, Josef Vella, li kien qed isug il-vettura tal-għamla Isuzu Elf bin-numru ta' registrazzjoni CBN-426, mingħajr ma ha d-dovuti kawteli stradali u għall-vetturi ohra, baqa' diehel fuq wara fil-vettura tal-istess istanti li kienet tinsab stazzjonarja fit-traffiku, u bhala konsegwenza kkawza l-imsemmi skontra stradali bejn l-indikati vetturi;

3. Illi dan l-incident stradali sehh unikament minhabba imperizja, negligenza, imprudenza u inosservanza tar-regolament tat-traffiku da parti tal-konvenut illi baqa' diehel fuq wara fil-vettura tal-istanti li kienet tinsab stazzjonarja u wieqfa fit-traffiku;

4. Illi rizultat ta' dan l-incident stradali l-attrici sfat imwegga gravament u ser tibqa' permanentement debilitata, u dan oltre d-danni materjali u ta' natura patrimonjali minnha wkoll sofferti;

5. Illi l-konvenut bl-ebda mod ma għamel tajjeb għad-danni minnu kkagunati kif imfisser;

6. Illi l-istanti b'ebda mod ma kienet responsabbli għall-incident stradali msemmi;

7. Illi ghalhekk kellha ssir din il-kawza.”

Rat ir-Risposta Guramentata tal-Konvenut prezentata u mahlufa minnu stess fid-19 ta' Dicembru 2007 li permezz taghha wiegeb is-segwenti:-

“1. Illi l-kawza tal-attrici hija kollha vessatorja u ghaldaqstant l-intimat jirrespingi t-talbiet tar-rikorrenti, illi huma kollha esagerati, infattwali u prevja ebda sens ta' verita.

2. Illi minghajr pregudizzju ghas-suespost, l-intimat ma huwiex responsabbli ghall-incident in kwistjoni, u dan ghaliex ma kien hemm l-ebda imperizja, negligenza, imprudenza jew inosservanza tar-regolamenti tat-traffiku da parti tal-istess.

3. Illi r-rapport mediku li sar minn Dr. A. Galea Debono huwa ex parte u din il-Qorti ghandha tkun taf li l-istess ilu jaf lis-Sinjorina Catherine Mifsud ghal zmien wil, ghax ilu jiehu hsieb lil ohtha, u ghaldaqstant ir-rapport mediku ghandu jsir minn esperti indipendenti appuntati mill-Qorti.

4. Illi kif jidher, l-incident kien wiehed zghir hafna, li kien jinvolvi sempliciment kollizjoni ta' 'bumper to bumper' u l-ebda karozza involuta fl-incident ma garbet hsarat estensivi.

5. Illi l-esponenti jikkontesta li l-attrici wegghat serjament, kif ser jirrizulta mill-provi.

6. Illi minghajr pregudizzju ghas-suespost, jinghad illi fir-rigward tad-damnum emergens, irid jigi pruvat illi l-ispejjez illi saru kienu tassew necessarji u inevitabbli u saru b'konsegwenza diretta tal-incident in kwistjoni.

7. Illi fir-rigward tal-lucrum cessans, it-talbiet attrici ghandhom jigu michuda stante li l-attrici, kif hemm iddikjarat ex admissis minnha stess, tista' tahdem biss fuq bazi 'part-time' u dan ghaliex trid tiehu hsieb ohtha b'dizabilita', u ghalhekk dan ma huwiex dovut ghal xi impediment fiziku li jwaqqaf lill-attrici milli tkompli bix-xoghol taghha.

Ghaldaqstant, l-intimat umilment jitlob lil din l-Onorabbli Qorti joghgobha tiddikjara li ma huwiex responsabbli ghall-incident stradali li sehħ fi Triq Manwel Dimech, gewwa Hal Qormi, fis-7 ta' Awissu, 2006 u li ghaldaqstant it-talbiet kollha tal-attrici ghandhom jigu michuda, a spejjez taghha.”

Rat id-digriet moghti fit-13 ta' Marzu 2009 permezz ta' liema il-Qorti awtorizzat lis-socjeta' Middle Sea Insurance Plc, illum Mapfre Middlesea plc li tintervjeni f'din il-kawza in statu et terminis.

Rat l-avviz tat-23 ta' Frar 2017 dwar l-assenjazzjoni ta' dmirijiet lill-Imhallfin ai termini tal-artikolu 11(3) tal-Kap. 12 tal-Ligijiet ta' Malta, li bis-sahha tieghu l-kawza odjerna giet assenjata lil dina l-Qorti kif presjeduta meta kienet diga` mhollija ghas-sentenza;

Rat l-atti kollha tal-kawza;

Rat id-dokumenti li gew esebiti in atti;

Qrat ix-xhieda fil-kawza;

Rat il-verbal tal-udjenza tal-5 ta' Dicembru 2017 fejn il-kawza thalliet għallum għas-sentenza.

...omissis...

Konsiderazzjonijiet

9. Fid-dawl tal-fatti fuq imsemmija u tal-principji legali involuti, il-Qorti ser l-ewwel titratta l-kwistjoni ta' responsabilita' u wara dik tal-hsara u danni subiti.

Responsabbilita'

10. Ghalkemm l-intimat eccepixxa li ma huwiex responsabbli għall-incident in kwistjoni (ara t-tieni eccezzjoni a` fol 70), waqt il-proceduri qatt ma tqajmet kontestazzjoni li l-Konvenut jahti unikament għall-incident de quo. Mill-ispjega tal-Konvenut stess fix-xhieda tieghu ta' kif sehħ l-incident u kif ukoll mill-verzjoni mogħtija minnu fir-rapport tal-Pulizija (ara a` fol 226 u a` fol 14), jirrizulta b`mod evidenti, li l-Konvenut ma segwiex dik il-prudenza u d-diligenza mistennija minnu kif stabbilita fir-regolament 279 tal-Kodici msemmi.

11. Li l-Konvenut huwa unikament responsabbli tal-incident, hija konkluzjoni wahdanija li jidher li gibdu l-partijiet kollha fil-kawza. Dan johrog ukoll b`mod esplicitu mill-fatt, li l-provi kollha migjuba huma ffukati u mmirati li jolqtu biss il-quantum tad-danni u r-rata ta' dizabbilita' tal-Attrici u mhux fuq ir-responsabilita' tal-incident. Għalhekk il-Qorti, ma tantx għandha xi tghid dwar min huwa responsabbli għall-incident u sejra tghaddi biex tikkunsidra x-xorta tad-danni li qed jigu reklamati mill-Attrici.

Hsara u danni subiti mill-Attrici

Telf ta' qliegh futur

12. L-Attrici twieldet fis-27 ta' Awwissu 1969 (ara formoli tat-taxxa a` fol 16, 243 u 253). Għalhekk meta sehħ l-incident, l-Attrici kellha 37 sena. Skont dikjarazzjoni ta' Dr. Galea Debono (a` fol 20), l-Attrici tahdem 'part-time' għaliex tiehu hsieb ohtha li tbatu minn dizabbilita'. L-Attrici fil-mument tal-incident kienet tahdem bhala 'hair-dresser' (ara affidavit tal-Attrici a` fol 76).

13. L-Attrici prezentat rapport mediku ex-parte redatt minn Dr. Galea Debono (a` fol 7). Mir-rapport jirrizulta, li Dr. Galea Debono ssottometta

lill-Attrici ghal zewg MRI scans, fit-30 ta' Ottubru 2006 u fit-12 ta' April 2007. Mir-rizultat ta' dawn l-iscans, dan it-tabib ikkonkluda, li b'konsegwenza ta' dan l-incident, l-Attrici kienet qed tbatu minn dizabilità permanenti ta' 18%. Garrbet 'whiplash injury' li kkawzalha caqlieq fl-irkiekel ta' għonqha b'tali mod li ffurmat *slip disc* fil-vertibra ta' għonqha (ara wkoll l-ispjega ta' Dr. Ellul fix-xhieda tiegħu a` fol 326 u 328). Fuq talba tal-Konvenut, giet mahtura Dr. Josanne Aquilina. Din ikkonkludiet li l-Attrici qed tbatu minn dizabilità permanenti ta' 17% (ara rapport mediku a` fol 277).

...omissis...

21. Għal dawn ir-ragunijiet il-Qorti ser tqis li l-percentagg tad-dizabilità permanenti ta' 17% li waslet għalih l-espert mediku huwa kollu rizultat tal-incident. Isegwi għalhekk, li r-rata ta' dizabilità għandha tkun dik ta' 17%.

22. Immiss għalhekk issa li jkunu kalkolati d-danni li soffriet l-Attrici. Jirrizulta li l-Attrici pproduciat lill-accountant tagħha bhala xhud, dan ipprezenta s-segweni *tax returns*. Fihom, l-Attrici kienet iddikjarat li qalghet is-segweni ammonti:

Sena bazi	Sena Stima	Ammont
2003	2004	€6,214 (LM2,668 - ara fol 343)
2004	2005	€6,487 (LM2,785 - ara fol 16 u 348)
2005	2006	€5,849 (LM2,511 - ara fol 353)
2006	2007	€4,060 (LM1,743 - ara fol 331)
2007	2008	€2,478 (LM1,064 - ara fol 336)
2008	2009	€2,743 (ara fol 358)

23. Meta mqabbel mal-ammont ta' €5,849 li l-Attrici ddikjarat għas-sena bazi 2005, jigi kkalkolat li fis-sena bazi 2006 (is-sena tal-incident), l-Attrici soffriet telf ta' qliegh fl-ammont ta' €1,709, fis-sena bazi 2007 soffriet telf ta' €3,371 u fis-sena bazi 2008 telf ta' €3,106. Meta għalhekk tittiehed medja tal-ahhar sentejn jitqies, li t-telf b'konsegwenza tal-incident fuq dak li ddikjarat l-Attrici, hi għamlet telf ta' €3,238.50.

24. Il-Qorti ma setghetx ma tinnotax, li fix-xhieda tagħha l-Attrici kienet pjuttost evaziva meta mitluba tispjega l-hinijiet li tahdem bhala hair-dresser paragonati mal-hinijiet li kienet tahdem qabel l-incident. L-Attrici baqghet ma tatx twegiba cara fuq kif gew tassew effettwati l-hinijiet tax-xogħol tagħha minhabba l-incident (ara a` fol 190-194). Dan ihasseb lill-Qorti dwar kemm id-dhul dikjarat mill-accountant tal-Attrici wara l-incident, huwa fil-fatt wiehed li jirrifletti r-rejalta`. Il-Qorti temmen li fic-cirkostanzi jkun iktar gust, li jitnaqqas terz mill-istess cifri, b'dan illi l-ammont li se jkun ikkunsidrat bhala introjtu annwu biex fuqu jinhadmu d-danni huwa ta' €2,159 ($€3,238.50 \div 3 = €1,079.50$. $€3,238.50 - €1,079.50 = €2,159$)

25. Fir-rigward tal-multiplier

26.ser tikkalkula l-multiplier fuq il-hajja lavorattiva rimanenti tal-Attrici, fuq il-medda ta' tmienja u ghoxrin (28) sena, jigifieri z-zmien li jrid jghaddi biex l-Attrici tilhaq l-etá tal-pensjoni, l-etá ta' hamsa u sittin sena (artikolu 2 tal-Kap. 318).

27. Huwa minnu, li s-Socjeta` assiguratrici fin-nota ta' sottomisjonijiet taghha (a` fol 375) qed tikkontesta l-multiplier li qed tippretendi l-Attrici fin-nota ta' sottomisjonijiet taghha. L-argument tas-Socjeta` assiguratrici huwa mibni fuq dak li jinghad dwar "chances and changes of life" kif stabbilit fis-Sentenza **Butler -vs- Heard**. Izda jrid jinghad, li fi zmien li nghatat dik is-Sentenza u cioe' fl-1967, l-aspettattiva tal-hajja kienet dik ta' sebghin (70) sena, mentri illum hija dik ta' tmenin (80) sena. Ghalhekk jekk din il-Qorti tapplika l-multiplier li qed tippretendi l-Attrici fir-rejalta' ikun qieghed jittiehed inkonsiderazzjoni ic-"chances u changes of life" fid-dawl li l-aspettattiva tal-hajja ttawlet b'ghaxar snin.

28. Fin-nota taghha l-Attrici tqis l-ghajnuna li taghti lil ohtha bhala 'mpjeg' u qed tirriklama danni ulterjuri f'dan is-sens (a` fol 370 u 371). Il-Qorti taqbel mas-sottomisjonijiet tal-insurance f'dan ir-rigward u tqis li l-ghajnuna li l-Attrici ddecidiet li taghti lil ohtha ma jinkwadrix taht l-artikolu 1045 tal-Kodici Civili (a` fol 374). L-Attrici tghin lill-ohtha b'mod volontarju u baqghet tghinha anke wara l-incident. Jirrisulta b'mod car li dawn is-servizzi qed jinghataw "*ex causa familiaritatis*". Jekk minn naha l-ohra, dak li qed taghmel ma' ohtha huwa bi speranza ta' hlas, din hija relazzjoni guridika interna bejnha u bejn ohtha (**ara Sentenza tal-Qorti tal-Magistrati (Malta) presjeduta minn dak in-nhar Magistrat, illum Imhallel, Silvio Meli , fl-ismijiet Carmen Cacciatolo -vs- Mario Tonna pro et tad-9 ta' Novembru 2008**). Huwa minnu li l-presunzjoni hi, li *omnia labor optat premium* izda dan sakemm ma jirrisultax il-kuntrarju, bhal ma huwa fil-kaz mertu tal-kawza.

29. Ghalhekk huwa car, li xoghol volontarju ma jistax jigi kunsidrat bhala xoghol bi 'qliegh' fis-sens tal-artikolu 1045 tal-Kap. 16. Huwa evidenti li, sa min qabel ma sehh l-incident, qatt ma kien hemm Rik. Nru. 1159/07 TA 23 pretensjoni ta' hlas mill-Attrici f'hajjet ohtha ghal dan ix-xoghol volontarju. Di fatti l-Attrici ma prezentat l-ebda prova konkreta dwar dhul li hija qed tippretendi li ghandha tircievi minn dan il-volontarjat. Ghaldaqstant l-Attrici ma tistax tippretendi li l-volontarjat m'ohtha ghandu jittiehed in konsiderazzjoni ai fini ta' likwidazzjoni ta' danni.

30. Ghalhekk isegwi li t-telf ta' qliegh futur tal-Attrici ghandu jigi kalkulat kif gej : €2,159 x 28 x 17% = **€10,276.84**.

31. Skont Prattika kostanti, mis-somma kapitali ta' flus bhala kumpens ghat-telf ta' qliegh futur jitnaqqas l-ammont ta' 20% ghal raguni li tali kumpens isir f'daqqa u bil-quddiem (*'lump sum percentage deduction'*). Gie stabbilit izda, li sabiex ikun hemm dan it-tnaqqis, dan il-kumpens ghandu jinghata meta jkun ghadda zmien qasir mill-incident u s-

sentenza finali, tant li jekk bejn id-data ta' l-event dannuz u d-data tal-pagament effettiv ighaddu diversi snin, dan it-tnaqqis m'ghandux isehh (ara **Julie Scicluna vs Sammy Meilaq, Qorti Civili Prim' Awla, 16 ta' Lulju 2001**; ara wkoll **Anthony Turner et vs Francis Agius et, 28 ta' Novembru 2003** fejn il-Qorti tal-Appell osservat li meta bhal dan il-kaz l-azzjoni ddum tkarkar tant li tiehu trapass twil ta' zmien mid-data tal-incident sa meta tinghata s-sentenza finali, dan "ghandu jimmilita kontra l-applikazzjoni ta' tnaqqis ghal fini ta' 'lump sump payment'").

32. Gie ukoll stabbilit li l-Qorti ghandha tibda tqis it-trapass ta' zmien minn meta tigi ntavolata l-kawza u mhux minn dak inhar tal-incident (**Annunzjata Caruana vs Odette Camilleri, Qorti tal-Appell, 27 ta' Frar 2004**). Diversi sentenzi stabbilew li minn dan it-tnaqqis ta' 20% ghandu jonqos percentwali ta' 2% ghal kull sena ta' dewmien tal-kawza (ara fost ohrajn **Joseph Abela vs Martin Spagnol, Qorti Civili Prim' Awla, 30 ta' Marzu 1993, Luana Deguara vs Judas (Guido) Taddeo sive Edwin Scicluna pro et noe, Qorti tal-Appell, 3 ta' Frar 2009**).

33. Meta mis-somma titnaqqas percentwali ta' tnejn fil-mija (2%) ghal kull sena li ghaddiet minn dakinhar li nfethet il-kawza (ossia 7 ta' Novembru 2007) sa dakinhar li tinghata s-sentenza, ma jibqa' l-ebda percentwal x'jitnaqqas. Jinghad ukoll li minhabba l-fatt li diga` ghaddew nofs is-snin tal-multiplier, parti sew mill-kumpens ha jkun inghata b'lura iktar milli bil-quddiem. Ghal dawn ir-ragunijiet il-Qorti tikkonsidra li m'ghandux isir it-tnaqqis tal-'lump sum payment'.

Telf attwali

...omissis...

40. Ghaldaqstant id-danni li sofriet l-Attrici f'telf attwali jammontaw ghal **€4,486.64** (€2,986.64+€1,500).

41. Isegwi li l-ammont globali ta' danni subiti mill-Attrici jammonta ghal **€14,763.48** (€10,276.84 + €4,486.64).

...omissis...

Decide

Ghaldaqstant u ghar-ragunijiet fuq imsemmija, il-Qorti qeghdha taqta' u tiddeciedi din il-kawza billi:-

Tilqa' l-ewwel talba Attrici u tiddikjara lill-Konvenut unikament responsabbli ghall-incident awtomobilistiku mertu tal-Kawza li sehha fi Triq Manwel Dimech gewwa Hal Qormi, fis-7 ta' Awissu, 2006 u ghad-danni li b'rizultat ta' l-istess sofriet l-Attrici;

Tilqa' t-tieni talba u tillikwida d-danni dovuti lill-Attrici fl-ammont ta' erbatax-il elf sebgha mija u tlieta u sittin Ewro u tmienja u erbghin

centezmu (€14,763.48);

Tilga' t-tielet talba attrici u tikkundanna lill-Konvenut ihallas lill-Attrici s-somma hekk likwidata ta' erbatax-il elf sebgha mija u tlieta u sittin Ewro u tmienja u erbghin centezmu (**€14,763.48**) bl-imghax mid-data tas-sentenza.

L-ispejjez tal-Kawza jithallsu kollha mill-Konvenut. Dawk tas-Socjeta` intervenjenti fil-kawza, fid-dawl tal-gurisprudenza fuq citata jigu ssopportati minnha”.

Rikors tal-appell tal-attriċi (26.04.2018):

5. L-aggravju tal-attriċi jirrigwarda l-mod kif l-Ewwel Qorti ħadmet l-ammont ta' danni rappreżentanti t-telf ta' qligħ futur (*lucrum cessans*). Tilmonta bil-fatt li l-Ewwel Qorti kkonsidrat l-introjtu annwu tagħha bħala €2,159. Targumenta li s-sitwazzjoni tagħha hija bħal ta' mara tad-dar fejn id-danni jinħadmu fuq il-*minimum wage*. Taċċenna għas-sentenza mogħija fil-kawża **Roberts v. Gera** (330/15/LM) deċiża mill-Prim'Awla fid-19 ta' Ottubru 2017, fejn l-introjtu applikat għall-mara tad-dar kien ta' €8,745, u allura targumenta li l-figura tad-danni rappreżentanti t-telf ta' qligħ futur kellha tkun €41,626 (8745 x 28 x 17%) u li *inoltre* tali figura għandha tiżdied b'20% rappreżentanti l-għoli tal-ħajja, u li allura s-somma dovuta lilha bħala *lucrum cessans* hija €49,951.

Risposta tal-appell tas-socjeta` Mapfre Middlesea p.l.c. (C5553):

6. Is-socjeta` Mapfre Middlesea p.l.c. wiegbet biex tgħid li s-sentenza hija ġusta u timmerita konferma.

Il-konvenut appellat ma weġibx:

7. Minkejja li l-konvenut appellat ġie debitament notifikat bir-rikors tal-appell fit-8 ta' Mejju 2018, huwa ma ppreżentax risposta.

Konsiderazzjonijiet ta' din il-Qorti:

8. Dan l-appell huwa limitat għal dik il-parti tas-sentenza fejn l-Ewwel Qorti illikwidat id-danni sofferti mill-attriċi *in linea* ta' telf ta' qligħ futur fl-ammont ta' €10,276.84. L-Ewwel Qorti waslet għal dan l-ammont billi mmultiplikata is-segwentijiet ta' figuri:

€2,159___(is-somma li ħadet bħala l-introjtu annwu)

17%_____(ir-rata ta' diżabilita`)

28_____(multiplier).

9. L-attriċi mhux qiegħda tikkontesta r-rata ta' diżabilita` ta' 17%, u lanqas il-*multiplier* ta' 28.

10. Qiegħda tikkontesta s-somma ta' €2,159 li l-Ewwel Qorti deherilha li għandha tqis li huwa l-introjtu annwu tagħha u barra minn hekk trid li jittiehed inkonsiderazzjoni l-għoli tal-ħajja. Hija għalhekk qiegħda

tippretendi:

(i) li l-introjtu annwali tagħha għandu jitqies bħala l-*minimum wage* kif ġeneralment isir meta l-vittma f'incident tkun **mara tad-dar**, fejn f'dan ir-rigward tissuġġerixxi l-ammont ta' €8,725;

(ii) li fuq l-ammont ta' €41,626 ($€8,725 \times 17\% \times 28$) tingħata wkoll żieda ta' **20%** rappreżentanti l-għoli tal-ħajja, ċjoè €8,325, biex b'hekk it-total jigi €49,951 ($€41,626 + €8,325$).

11. Ikun utli li fl-ewwel lok din il-Qorti teżamina sewwa s-sitwazzjoni familjari u lavorattiva tal-attriċi.

12. Jirriżulta mill-provi li l-attriċi Catherine Mifsud (li twieldet fl-1969) tgħix fl-istess dar ma' ommha Carmen u missierha Carmelo (li twieldu fl-1936), fejn tabita wkoll oñtha Mary Rose (li twieldet fl-1957). Oñtha Mary Rose kienet mardet serjament fl-1980 u spiċċat parzjalment paralizzata b'mod li tinħtieg attenzjoni kontinwa. Għalhekk kemm l-attriċi u kif ukoll il-ġenituri anzjani tagħha jieñdu ħsieb lil Mary Rose; l-attriċi fil-fatt tañdem ħinijiet ridotti proprju sabiex ikollha ħin tieñu ħsieb lil oñtha. Hekk kellhom xi jgħidu fl-affidavits tagħhom l-attriċi u l-ġenituri tagħha fir-rigward ta' oñtha Mary Rose:

Carmen Mifsud:

“Jien it-tifla tiegħi Mary Rose Mifsud ilha mill-1980 li mardet serjament u li nieħdu ħsiebha illum jien u r-raġel u t-tifla l-oħra Catherine Mifsud. Minħabba li Mary Rose tinħtiegħ din il-kura kontinwa Catherine ma tistax taħdem ħinijiet twal peress li hemm bżonn l-għajnuna tagħha d-dar. Mary Rose, per eżempju, ikollha ħafna appuntamenti tat-tobba. Ukoll ma tistax taf daha waħedha u b’hekk irid ikun hemm xi ħadd fiżikament magħha l-ħin kollu”.

Carmel Mifsud:

“Din il-ħabta affettwatna bil-kbir peress li t-tifla Catherine toqgħod miegħi u mal-mara u tgħinna nieħdu ħsieb lil oħtha Mary Rose li għandha diżabilita` qawwiya. Fil-fatt hi taħdem ħinijiet ridotti sabiex tieħu ħsieb lil oħtha. Peress li Catherine għadha muħugħa qed ikollna diffikultajiet kbar biex nieħdu ħsieb lil Mary Rose peress li jien u marti kbirna fl-eta` filwaqt li Catherine mill-inċident ‘l hawn m’għadhiex tiflaħ tieħu ħsieb lil oħtha kif kienet”.

L-attriċi Catherine Mifsud:

“Jiena naħdem bħala hairdresser b’ħinijiet ridotti u esebejt l-income tax returns tiegħi li ilestihomli Mr Patrick Camilleri.

Jiena naħdem ħinijiet ridotti peress li jiena noqgħod id-dar ma’ ommi u missieri li huma anzjani u nieħdu ħsieb lil oħti Mary Rose Mifsud li in segwitu għal mard serju li kellha fl-1980 spicċat parzjalment paralizzata u teħtiegħ kura kontinwa. Dan ifisser li mhux possibbli għalija li naħdem ħinijiet twal u irrid naħdem skont iċ-ċirkostanzi tal-mard tagħha. Aktar ma jikbru ommi u missieri il-piż aktar ser idur fuqi peress li mhux ser ikunu f’kondizzjoni li jgħinuni fil-kura tagħha kif jagħmlu attwalment”.

13. Kontro-eżaminata¹ l-attriċi spjegat li taħdem bħala *hairdresser*.

Mistoqsija x’ħinijiet taħdem wiegħbet li *“M’għandix ħin. Fis-sens jiena l-ewwel nara l-bżonnijiet ta’ oħti...”* Mistoqsija kemm taħdem sigħat fil-gurnata wiegħbet li ma setgħetx tgħid għaliex *“għieli jekk inqum muħgħuha,*

¹ Kontroezami tal-attriċi 09.10.2008, fol 180-198.

ġieli nagħmel ġurnata ma ħdimtx jew tnejn.” Spjegat li l-klijenti jafu bil-każ ta’ oħtha u li meta jċemplulha tiftiehem magħhom skont il-każ. Kompliet tgħid li “...*jekk naf li jien lestejt lil oħti, wara li nlesti lil oħti rrid nimtedd ftit għax saħti m’għadhiex ittimi. Jekk jiena kelli bżonn immur naqra biha l-isptar ma niflaħx niġi nkompli.*” Għalkemm qalet li mill-incident naqqset mis-sigħat ma kinitx f’pożizzjoni li tgħid eżatt kemm naqqset. Qalet li bħala massimu ġieli kellha erba’ klijenti u ġieli kellha waħda biss jew xejn. Dwar oħtha qalet li baqgħet tiegħu ħsiebha bħal ma kienet tiegħu ħsiebha qabel l-incident, però enfasizzat li “*qiegħda nbati, imma iva, nibqa’ niegħu ħsiebha jiena u inqassam kif nista’.*” Spjegat li oħtha hija “*wheelchair bound*” u “*kull ma taħseb illi hemm bżonn għal wheelchair bound huwa xogħol li nagħmel jien għaliha.*” Mistoqsija dwar ix-xogħol tad-dar qalet li “*kulħadd jgħin li xulxin fid-dar.*” Qalet li bħala tindif baqgħet tagħmel hi, għalkemm mhux id-dar kollha, u li anke l-omm u l-missier jippruvaw jgħinu mill-aħjar li jistgħu.

14. Kontro-eżaminat² missier l-attriċi kkonferma li qabel l-incident l-attriċi kienet tiegħu ħsieb lil oħtha u li “*għadha tgħin xi ftit milli tkun tista’*”. Qal li ġieli tkun muġuġha u tmur tinxteħet, u ġieli ma kinitx daqstant magħkusa. Qal li wara l-incident huma wkoll jgħinu, it-tlieta li huma. Mistoqsi dwar jekk ix-xogħol ta’ *hairdressing* tal-attriċi naqasx, wieġeb li “*naf li tgerger li ma tistax tagħmel xogħlha minħabba saħħitha.*”

² Kontroeżami ta’ missier l-attriċi 09.10.2008, fol 199-209.

15. Issa fis-sottomissjonijiet tagħha, l-attriċi³ kienet ikkontendiet li l-kumpens dovut lilha bħala *lucrum cessans* kellu jkun fl-ammont ta' €80,920; dan għaliex fil-kalkolu tagħha ħadet l-ammont ta' €20,000 bħala dħul annwali tagħha. Qalet li f'dawn iċ-ċirkostanzi partikolari l-*lucrum cessans* kellu jiġi kkalkulat fuq €20,000 "*li jieħu in konsiderazzjoni l-fatt li l-esponenti għandha żewġ impiegi, dak ta' carer ta' oħtha u dak ta' part time hairdresser.*" Komplet tgħid li fil-kalkolu tal-*lucrum cessans* m'għandhiex tiġi penalizzata talli tiddedika ħafna mill-ħin tagħha lil oħtha bir-riżultat li l-qligħ tagħha huwa limitat. Fakkret li fil-każ ta' mara tad-dar ukoll isir kalkolu ta' *lucrum cessans* minkejja li ma tirċevix rimunerazzjoni, u li għalhekk bl-istess mod għandu jittieħed inkonsiderazzjoni l-fatt li ma tistax taħdem *full time* u tilħaq il-potenzjal tal-qligħ tagħha minħabba d-diżabilità ta' oħtha.

16. L-Ewwel Qorti skartat l-argument tal-attriċi li għandha żewġ impjegji: *ċjoè* dak ta' *carer* u dak ta' *hairdresser*.

17. Fir-rigward tal-allegazzjoni li għandha impjeg ta' carer l-Ewwel Qorti irriteriet li l-għajjnuna li tagħti lil oħtha ma jinkwadrix taħt l-Art. 1045 tal-Kodiċi Ċivili; irriteriet li xogħol volontarju ma jistax jiġi kkonsidrat bħala xogħol bi qligħ fis-sens ta' dan l-artikolu. Osservat li sa minn qabel l-

³ Nota tas-sottomissjonijiet tal-attriċi, 14.07.2010, fol 369 *et seq.*

inċident qatt ma kien hemm pretensjoni ta' ħlas mill-attriċi għal dan ix-xogħol li tagħmel ma' oħtha. Għalhekk irritereniet li l-attriċi ma tistax tippretendi li l-volontarjat li tagħmel ma' oħtha għandu jittieħed inkonsiderazzjoni għall-għanijiet ta' likwidazzjoni ta' danni.

18. Kwantu għax-xogħol ta' *hairdresser* l-Ewwel Qorti qieset li mit-*tax returns* esebiti jirriżulta li wara l-inċident l-attriċi għamlet telf mill-qligħ normali ta' €3,238. Qieset ukoll li fix-xhieda tagħha l-attriċi kienet "*pjuttost evażiva*" meta mitluba tispjega kif tassew ġew effettwati l-ħinijiet tax-xogħol tagħha minħabba l-inċident; għalhekk dehrilha li jkun iktar ġust li mill-ammont ta' €3,328 jitnaqqas terz ($\frac{1}{3}$) u li allura l-introjtu annwu li fuqu għandhom jinħadmu d-danni huwa €2,159.

19. Fir-risposta tal-appell tagħha, is-soċjetà Mapfre Middlesea p.l.c. enfasizzat li minkejja li fis-sottomissjonijiet tagħha l-attriċi ppretendiet li d-dħul annwali tagħha (għax-xogħol ta' *carer* u ta' *hairdresser*) kellu jinħadem fuq €20,000, issa fl-appell tagħha qiegħda tgħid li d-dħul annwali għandu jiġi maħdum fuq il-*minimum wage* bħall-mara tad-dar. Targumenta li dan l-argument li għandu jiġi applikat il-*minimum wage* bħal fil-każ ta' mara tad-dar tqajjem għall-ewwel darba f'dan l-appell *stante* li qabel kienet qiegħda targumenta li kellha żewġ impjegji (ta' *carer* u *hairdresser*), u ssostni li m'għandhiex titħalla tbiddel l-argument tagħha issa, fl-istadju tal-appell. Qalet ukoll li fi kwalunkwe każ l-attriċi ma tistax

titqies bħala mara tad-dar għaliex mara tad-dar hija mara li jkollha l-familja tagħha u ma jkollhiex impjieg: issostni li l-attriċi ma tissodisfa l-ebda wieħed minn dawn iż-żewġ elementi. Kwantu għaž-żieda ta' 20% li l-attriċi qiegħda tippretendi inkonsiderazzjoni tal-għoli tal-ħajja targumenta li l-attriċi qiegħda wkoll tagħmel din it-talba għall-ewwel darba fl-appell.

20. Meqjus is-suespost din il-Qorti issa ser tgħaddi biex tqis l-appell tal-attriċi.

21. Għalkemm huwa minnu li fin-nota tas-sottomissjonijiet tagħha l-attriċi ppretendiet li d-danni *in linea ta' lucrum cessans* kellhom jinħadmu fir-rigward taż-żewġ "impjegji" tagħha, ħaġa li mhix qiegħda tkompli ssostni f'dan l-istadju, ma jstax jingħad li l-analogija mal-"mara tad-dar" hija xi ħaġa li ħarġet biha kompletament għall-ewwel darba f'dan l-appell, kif tilmenta s-soċjetà Mapfre Middlesea p.l.c. Fin-nota tas-sottomissjonijiet tagħha aċċennat għall-fatt li fil-każ ta' "mara ta' dar" jiġu kkalkulati l-*loss of future earnings* minkejja li ma tirċevix rimunerazzjoni għax-xogħol li tagħmel. Għaldaqstant anke jekk kellha raġun tiskarta l-allegazzjoni tal-attriċi dwar li kellha impjieg ta' *carer*, meħuda inkonsiderazzjoni ċ-ċirkostanzi partikolari ta' dan il-każ u anke l-aċċenn li għamlet l-attriċi stess għas-sitwazzjoni ta' mara tad-dar, fejn kif inhu risaput f'tali każijiet il-qrati jillikwidaw id-danni abbaži tal-*minimum wage*,

L-Ewwel Qorti messha kkonsidrat jekk kienx proprju l-każ li jittiehed il-*minimum wage* għall-finijiet tal-kalkolu tad-danni rappreżentanti telf ta' qligħ futur tal-attriċi.

22. L-Ewwel Qorti għall-kuntrarju qieset biss it-*tax returns* tal-attriċi rigwardanti l-introjtu tagħha bħala *hairdresser*, rat li l-introjtu naqsilha wara l-inċident, komplet tnaqqsu għal żewġ terzi $\frac{2}{3}$, u ħadmet id-danni proprju fuq tali ammont.

23. Fl-ewwel lok dan huwa żbaljat għaliex id-danni *in linea ta' lucrum cessans* kellhom jinħadmu fuq l-introjtu annwu tal-attriċi u mhux fuq l-ammont li l-attriċi tilfet mill-introjtu annwu wara l-inċident. Ir-rata tad-diżabilita` (f'dan il-każ 17%) titqies bħala li tirrappreżenta t-telf mill-introjtu tal-vittma fejn din tiġi mmultiplikata bin-numru ta' snin stabbilit bħala l-*multiplier* (f'dan il-każ 28 sena). Għalhekk dawn iċ-ċifri ta' 17% u 28 għandhom jinħadmu fuq l-introjtu annwu tal-attriċi; ma jagħmel l-ebda sens li jinħadmu fuq it-telf mill-introjtu annwu li garrbet l-attriċi (skont l-Ewwel Qorti), wisq anqas li l-ammont tat-telf mill-introjtu jiġi ridott ulterjorment minħabba l-mod kif xehdet l-attriċi dwar il-ħinijiet li kienet taħdem bħala *hairdresser* qabel u wara l-inċident fl-2006. Fi kwalunkwe każ din il-Qorti ma taqbilx mal-Ewwel Qorti li l-attriċi kienet evażiva meta kienet qiegħda tixhed fuq kif giet affettwata l-kapaċità lavorattiva tagħha; *inoltre* huwa ritenut li anke kieku diżabilita ma jkollhiex effett apparenti fuq

il-kapaċità lavorattiva ta' dak li jkun xorta waħda hemm id-dritt ta' kumpens.⁴

24. Fit-tieni lok din il-Qorti tosserva li l-introjtu annwu tal-attriċi skont it-*tax returns tagħha* kien dejjem inqas mill-*minimum wage*, anke qabel l-incident. Din il-Qorti qieset il-*minimum wage*⁵ għas-snin bejn l-2003 u l-2008 u ppreparat is-segwenti tabella komparattiva:

Sena bażi	Sena stima	Introjtu	<i>Minimum wage</i> skont L.S. 452.71
2003	2004	€6,214	€6,435.52 (€123.76 x 52)
2004	2005	€6,487	€6,526.52 (€125.51 x 52)
2005	2006	€5,849	€6,753.76 (€129.88 x 52)
2006	2007	€4,060	€7,010.64 (€134.82 x 52)
2007	2008	€2,478	€7,222.80 (€138.90 x 52)
2008	2009	€2,743	€7,404.28 (€142.39 x 52)

25. Hija l-fehma ta' din il-Qorti li fiċ-ċirkostanzi partikolari ta' dan il-każ is-sitwazzjoni tal-attriċi hija fil-fatt ferm ekwiparabbli ma' dik ta' mara taddar. Il-familja Mifsud tikkonsisti f'ġenituri anzjani li fiż-żmien tal-incident kellhom sebgħin (70) sena, oħt l-attriċi li fiż-żmien tal-incident kellha disgħa u erbgħin sena (49) u hija *wheel chair bound stante* li hija

⁴ Ara **Anthony Zerafa et noe v. Joseph Sacco et**, (2254/1995) Q.App. 1 ta' Diċembru 2006 fejn ġie ritenut:

"Illi din il-Qorti ma thoss li għandha xi zzid ma dak li qalet l-ewwel Qorti dwar id-dritt ta' kumpens meta ma jkunx hemm dizabilità funzjonali billi illum huwa generalment rikonoxxut li kull dizabilità, anke jekk fl-apparenza ma għandha ebda effetti fuq il-kapaċità lavorattiva ta' dak li jkun, xorta waħda hemm dritt ta' kumpens billi qatt ma jista' jigi eskluż l-effett dirett jew indirett fuq tali potenzjal."

⁵ Abbażi ta' L.S. 452.71 (*National Minimum Wage National Standard Order*)

parzjalment paralizzata, u l-attriċi li fiż-żmien tal-inċident kellha sebgħa u tletin (37) sena. Dawn kollha jgħixu fl-istess dar. Għalkemm l-attriċi mhix “mara tad-dar” fis-sens tradizzjonali, għax fil-fatt hija waħda mill-ulied u mhux l-omm, u għalkemm kienet (u għadha) taqla’ xi ħaġa mix-xogħol tagħha ta’ *hairdresser*, is-sitwazzjoni familjari tagħha kkostringietha biex taħdem ħinijiet ridotti sabiex tkun tista’ tgħin lil oħtha, apparti li anke tgħin fix-xogħol tad-dar. Qajla hemm differenza bejn l-attriċi u “mara tad-dar” li ma taħdimx (jew taħdem b’ħinijiet ridotti bi qligħ ta’ inqas mill-*minimum wage*) sabiex tieħu ħsieb il-bżonnijiet tal-familja u tad-dar. Anzi f’dan il-każ l-attriċi ċertament li tagħmel xogħol ferm iktar iebes minn dak ta’ mara tad-dar tradizzjonali; kif qalet fil-kontroeżami tagħha “*kull ma taħseb illi hemm bżonn għal wheel chair bound huwa xogħol li nagħmel jien għaliha*”. Dan apparti li tgħin ukoll (kif tista’) fix-xogħol tad-dar ladarba l-ġenituri tagħha huma persuni anzjani li llum il-ġurnata qegħdin javviċinaw id-disgħin sena.

26. Din il-Qorti tagħmilha ċara li mhix qiegħda tqis li barra x-xogħol tagħha ta’ *hairdresser* b’ħinijiet ridotti l-attriċi għandha wkoll impjeg ta’ *carer*, qiegħda sempliċiment tqis il-fatt li sabiex tieħu ħsieb il-bżonnijiet ta’ oħtha u tagħmilha ta’ *carer* tagħha, l-attriċi ħadet id-deċiżjoni li ma taħdimx *full-time* u ma tirrealizzax il-potenzjal tal-qligħ tagħha, propriu kif tagħmel mara tad-dar sabiex tieħu ħsieb il-bżonnijiet tal-familja tagħha. B’riżultat ta’ dan ġie li l-introjtu mix-xogħol tagħha ta’ *hairdresser* huwa

inqas mill-*minimum wage*.

27. Għaldaqstant din il-Qorti taqbel mal-attriċi appellanti li l-introjtu annwu tagħha għandu jinħadem fuq il-*minimum wage* kif isir f'każijiet li jinvolvu vittma li tkun mara tad-dar.

28. Għalkemm l-attriċi ssuġġeriet iċ-ċifra ta' €8,745, din il-Qorti sejra taħdem id-danni *in linea* ta' telf ta' qligħ futur fuq l-ammont ta' €7,010.64, li fl-2006 kien il-*minimum wage*. Issa l-attriċi appellanti talbet ukoll li wara li jinħadem l-ammont tad-danni rappreżentanti t-telf ta' qligħ futur, tali somma għandha tizdied b'20% biex jirrifletti l-għoli tal-ħajja. Veru li (kif targumenta s-socjetà Mapfre Middlesea p.l.c.) l-attriċi ma għamlitx aċċenn għall-għoli tal-ħajja fin-nota tas-sottomissjonijiet tagħha, iżda biex il-likwidazzjoni tad-danni tkun iktar preċiża dan għandu jittiehed ukoll inkonsiderazzjoni⁶; u dan setgħet għamlitu l-Ewwel Qorti minn jeddha. Din il-Qorti però mhix ser tikkalkulah billi żżid 20% mal-figura finali li tirrappreżenta t-telf futur, kif tippretendi l-attriċi, iżda bil-mod kif spjegat fil-paragrafi li jsegwu.

⁶ F'sentenza mogħtija fis-16 ta' Marzu 2004 fl-ismijiet **Joseph Galea vs. Charles Fenech pro et noe**, il-Qorti tal-Appell rriteniet illi:

“Meta d-danni jirrapreżentaw kumpens għal telf futur, il-Qorti trid tieħu in konsiderazzjoni l-effetti li l-inflazzjoni jkollha fuq l-introjtu perċepit fid-data tal-incident proġettat fuq firxa ta' snin magħżula bħala l-multiplier.”

Ara wkoll **Mariella Vidal v. Michaela Cassar** (774/14/GM, P.A. 18 ta' Frar 2020, mhux appellata); u **Grace Falzon v. Tlata Ltd** (388/2017/LM, P.A. 10 ta' Mejju 2019, mhux appellata);

29. Din il-Qorti rat l-iskeda li tinsab mal-Kapitolu 158 tal-Liġijiet ta' Malta għall-finijiet tal-Art. 13(1) tal-istess Kapitolu, liema skeda telenka l-indiċi tal-inflazzjoni għal kull sena, u wara li qieset ir-rati tal-inflazzjoni mis-sena 2006 (meta seħħ l-inċident) sas-sena 2022 ikkalkulat li r-rata medja hija dik ta' 2.06%, kif jirriżulta mis-segweni tabella.

Sena	Indiċi tal-inflazzjoni	% mis-sena preċedenti
2005	684.88	
2006	703.88	2.77
2007	712.68	1.25
2008	743.05	4.26
2009	758.58	2.09
2010	770.07	1.51
2011	791.02	2.72
2012	810.16	2.42
2013	821.34	1.38
2014	823.89	0.31
2015	832.95	1.10
2016	838.29	0.64
2017	849.77	1.37
2018	859.63	1.16
2019	873.73	1.64
2020	879.32	0.64
2022	947.40	7.74
		$33.00 \div 16 = 2.06\%$ (inflazzjoni medja)

30. Issa b'rata ta' inflazzjoni ta' 2.06% ifisser li minn €7,010.64 fl-2006 fuq medda ta' 28 sena l-introjtu kellu jżdid għal €11,054.40 [€4,043.76 (€144.42⁷ x 28) + €7,010.64]. Il-medja ta' bejn €7,010.64 u €11,054.40 tiġi €9,032.52.

31. Ikkonsidrat dan kollu din il-Qorti qiegħda tillikwida d-danni sofferti

⁷ 2.06% ta' €7,010.64 = €144.42.

mill-attriċi *in linea* ta' telf ta' qligħ futur kif ġej:

$$€9,032.52 \times 17\% \times 28 = \mathbf{€42,994.79}$$

Decide:

32. Għal dawn il-motivi din il-Qorti qiegħda tilqa' l-appell tal-attriċi u :

(1) Tikkonferma s-sentenza tal-Ewwel Qorti fejn sabet lill-konvenut unikament responsabbli għall-inċident;

(2) Tikkonferma s-sentenza tal-Ewwel Qorti inkwantu ġiet likwidata s-somma ta' erbat elef, erba' mija u sitta u tmenin ewro, u erbgħa u sittin ċenteżmu (**€4,486.64**) bħala danni rappreżentanti telf attwali;

(3) Tvarja s-sentenza tal-Ewwel Qorti inkwantu ġiet likwidata s-somma ta' għaxart elef, mitejn u sitta u sebgħin ewro, u erbgħa u tmenin ċenteżmu (€10,276.84) bħala danni rappreżentanti telf ta' qligħ futur u *invece* qiegħda tillikwida tali danni fis-somma ta' tnejn u erbgħin elf, disa' mija u erbgħa u disgħin ewro, u disgħa u sebgħin ċenteżmu (**€42,994.79**).

33. Isegwi għalhekk li l-ammont globali li l-konvenut għandu jhallas lill-attriċi *in linea* ta' danni riżultat tal-inċident li huwa

kkaguna huwa ta' sebgħa u erbgħin elf, erba' mija u wieħed u tmenin ewro, u tlieta u erbgħin ċenteżmu (€47,481.43) (€42,994.79 + €4,486.64).

34. L-ispejjeż ta' dan l-appell għandhom jitħallsu nofs ($1/2$) kull wieħed mill-konvenut u mis-soċjetà Mapfre Middlesea p.l.c.

Mark Chetcuti
Prim Imħallef

Joseph R. Micallef
Imħallef

Tonio Mallia
Imħallef

Deputat Reġistratur
rm